

CÉSAR RENDUELES • **Sosyofobi**

CÉSAR RENDUELES 1975 yılında Girona'da doğan Rendueles, Madrid Complutense Üniversitesi'nde felsefe doktorasını tamamladı. İspanya Ulusal Araştırma Konseyi'nde (CSIC) araştırmacı, Madrid Complutense Üniversitesi'nde sosyoloji profesörü olarak çalışmaktadır. *Capitalismo Canalla* (2015) (*Haydut Kapitalizm*), *Contra la Igualdad de Oportunidades* (2020) (*Fırsat Eşitliğine Karşı*) ve *The Commons* (2023) (*Müşterekler*) gibi kitapları ondan fazla ülkede yayımlandı. Karl Marx'ın *Kapital*'inin yanı sıra Walter Benjamin, Karl Polanyi, Jeremy Bentham ve Antonio Gramsci gibi yazarların çalışmalarını yayıma hazırladı.

Sociophobia. Political Change in The Digital Utopia

© 2022 César Rendueles

İletişim Yayınları 3397 • Araştırma-İnceleme Dizisi 577

ISBN-13: 978-975-05-3622-9

© 2024 İletişim Yayıncılık A.Ş. / I. BASIM

1. Baskı 2024, İstanbul

EDITÖR Mehmet Atala

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK İLLÜSTRASYONU Berfin Deniz

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadag, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

CÉSAR RENDUELES

Sosyofobi

Dijital Ütopya Çağında
Siyasal Değişim

Sociophobia

Political Change in The Digital Utopia

ÇEVİREN *Alev Türker Ok*

İÇİNDEKİLER

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ
SOSYAL ERİME:
DijİTAL DİSTOPYADA HAYATTA KALMAK 7

ÖNSÖZ
KÜLTÜR ENDÜSTRİSİ 2.0
YA DA KATILIM KÜLTÜRÜ ÇAĞINDA
DijİTAL ÜTOPYALARIN SONU
ROBERTO SIMANOWSKI 23

SIFIR NOKTASI: SOSYOFOBİ 31
Nükleer Savaş Sonrası Kapitalizm 31
Küresel Panoptikon 43
Karşı Tarih 54

1 DijİTAL ÜTOPYA 63
Siber Fetişizm 63
Copyleft Ütopyacılığı 95
İşbirliği 2.0 119

2 KAPİTALİZMDEN SONRA	149
Özgürleşme ve Karşılıklı Bağımlılık	149
Kurumsal İmgelem	183

SON: 1989 221

KAYNAKÇA 229

SOSYAL ERİME: DİJİTAL DİSTOPYADA HAYATTA KALMAK

Ağustos 2011'de Papa XVI. Benedict, her üç yılda bir düzenlenen bir Katolik toplantısı olan 26. Dünya Gençlik Günü için Madrid'i ziyaret etti. Dünyanın dört bir yanından gelen yüz binlerce genç, kavurucu güneşin altında birkaç gün geçirdi. Madrid'deki bir hastanenin acil servisinde çalışan bir doktor arkadaşım o hafta şehirdeki bütün ertesi gün haplarının tükendiğini ve Barcelona'dan ek malzeme sipariş edilmesi gerektiğini söyledi. Aslında bu tamamen öngörülebilir bir durumdu. Dünya Gençlik Günü organizatörleri, yarı giyinik ve prezervatif kullanmaya isteksiz, aylak gençlerden oluşan bir kalabalığı bir araya getirdiklerinde ne olacağını düşünüyorlardı ki?

2023 yılından bakıldığında, yüzyılın başındaki siber ütopyik projeler, hormon patlamasının eşisindeki binlerce gençin Zen rahipleri gibi davranacağı umudu kadar aptalca geliyor. Bugün internete, sosyal ağlara ve dijital ekosistemin tamamına derin bir hayal kırıklığıyla bakıyoruz. Bize öfke, anlamsızlık, kızgınlık, saldırganlık ve yalandan oluşan nihilist bir distopya gibi görünüyor neredeyse. Peki, ortak bir ya-

şam projesi ya da müzakere araçları olmayan bireyleri anonim bir dijital alanda bir araya getirip aralarındaki etkileşimin denetimini, onların dikkatini çekmek ve paraya çevirmek için tasarlanmış algoritmalara teslim ettiğimizde tam olarak ne olacağını düşünüyorduk ki?

* * *

Bu kitap on yıl önce ilk kez yayımlandığında, SYRIZA (Radikal Sol Koalisyon) kıta ölçeğinde bir ekonomik demokratikleşme projesi olasılığıyla finansal Avrupa'yı sarsıyor, göstericiler İspanya sokaklarını doldurmaya devam ediyor, bütün dünya Tunus, Mısır ve Suriye meydanlarında olup bitenleri anbean takip ediyor, anti-kapitalist eylemcilerin protesto çığlıkları Wall Street'ten bile duyuluyordu. Geleceğin tarihçileri, otuz yıla yayılmış bir neoliberal hegemonyayı havaya uçuran böyle çalkantılı bir politik bağlamda, bilgisayarlar, dijital ağlar ve yazılım hakkında neden bu kadar çok tartışma yapıldığını merak edecek muhtemelen.

O dönem politik solun söyleminde teknolojik tartışmaların ne kadar merkezî bir yer tuttuğunu bugün anlamamız zor. Muhalif toplumsal hareketler, özgür kültürde, ticari olmayan işbirliğinin geleneksel kooperatifçilikten daha yenilikçi ve çekici bir yolunu görmek istiyordu. Geriye dönüp baktığımızda biraz utanç verici olsa da, *hacker* figürünü Leninist profesyonel devrimcinin bir tür *aggiornamento*'su [güncelleme] olarak idealize etmek alışılmadık bir durum değildi. Bunun nedeni, tekno-ütopyacılığın radikal sola yıpratıcı bir ikilemden çıkış yolu sunmasıydı. Bir yandan, özgülleştirici projelerin esas hedefi her zaman özgürlük oldu: Kapitalizmde sadece üst sınıfların sahip olduğu, bireyin en iyi yeteneklerini geliştirme fırsatını evrenselleştirmek için. Ama öte yandan, böyle bir kolektif proje ancak eşitlikçi karakterini garanti altına alan bir ortak dayanışma ortamında

hayata geçirilebilir: Maksimum bireysel özgürlüğün, sağlam topluluklar, çoğulcu değerler ve çok uyumlu toplumlarda farklılığın yüceltilmesi bağlamında sağlanmasıyla... Bu, bir araya getirilmesi imkânsız bir yapboz gibi görünürken internet birdenbire kapitalist labirentteki gizli bir arka kapı olarak karşımıza çıkıverdi.

Dijitalleşmeyi hedeflemenin politik bir çıkmaz sokak olduğu bugün aşikâr görünüyor ama politik çelişkilerimizi çözecek teknolojik bir *deus ex machina*'nın cazibesine direnmek zordu. Aslında tekno-ütopyacı solun da sosyal demokrat ve uzlaşmacı bir versiyonu vardı. Büyük Durgunluk'un epeydir ortalığı kasıp kavurduğu 2009 yılında, dönemin İspanya Başbakanı José Luis Rodríguez Zapatero, seçim mitinginde, ülkemizin "daha az tuğlaya ve daha fazla bilgisayara" ihtiyacı olduğunu ileri sürüyordu. Milyonlarca insanın kripto balonunun saadet zinciri tuzağına düştüğü günümüzde, bunun İspanya'yı onlarca yıldır süründüren emlak diktatörlüğünün neden bu kadar avantajlı bir alternatifi olduğunu anlamak zor.

İlerici güçleri bu ideolojik ortama özgü bir tür teknolojik naiflikle suçlamak haksızlık olur. Tekno-ütopyacılık, neoliberal küreselleşmenin vahşi döneminden miras kalan ataletin bir parçasıydı. Alternatif de pek iç açıcı değildi: Sözünü uzatmamı mazur görürseniz, uygarlığın kaderinin ayrılmaz bir şekilde tozlu Olivetti'lerine bağlı olduğuna inanan bir grup melankolik Avrupalı entelektüel. Gerçek şu ki, post-Keynesyen kuralsızlaşmış kapitalizm, ilk andan itibaren dijital iletişimin hegemonik modeliyle derin bir yakınlık kurdu. Neoliberal karşıdevrim ile kurumsallıktan arındırılmış, özel ve pazarlanabilir bir dijital iletişim sistemi projesi birini besledi. Gelişen teknolojiler, savaş sonrası mali denetim sistemlerinin kaldırılmasını haklı göstermeye yardımcı oluyor ve neoliberaler genel olarak küresel bir iletişim ağı-

nın inşasını politik projelerinin önemli bir maddi temeli olarak görüyordu. Ama dijital teknolojinin, kapitalizmin şimdiye kadar yoksun olduğu bir şeyi sağladığını da anladılar: Bir toplum modeli ve kendine özgü bir kültür; küresel piyasaların samimi ve parasal olmayan bir şekilde gündelik toplumsal bağlara yansması.

* * *

Dijital ütopya çağında, iletişim teknolojisi, olumsuz yönlere (şirket denetimi, devlet gözetimi...) azade olmasa da gelişen demokratikleşme süreçlerinin önemli bir vektörü olan politik bir savaş alanı olarak da algılandı. Tekno-politik hipotez, “artırılmış gerçeklik” kavramına analogi yoluyla, bir artırılmış politik deneyim olanağı ya da en azından, ultra-tüketimci kitle toplumlarına özgü politik hoşnutsuzluk sürecine canlandırıcı bir alternatif sundu.

Dijital dönüş sadece önceki politik birikimi zenginleştirmekle kalmayacak, demokratik politik müdahale ihtimalinin koşullarında ve meşrulaştırma biçimlerinde önemli bir değişime yol açacaktır. Bu perspektiften bakıldığında, çağdaş toplumlardaki yeni temsil, katılım ve demokratik müzakere dinamikleri ile internet ve sosyal medyanın dağıtılmış ve işbirliğine dayalı mimarisi uyumlu olacaktır. Bunun altında yatan neden, iletişim teknolojisiyle ilişkili büyük bir tarihsel duraklama yaşandığı ve bunun toplumsal ilişkilerimizi, ekonomik yapıyı, kültürel tezahürleri ve sonuç olarak politik ve antropolojik olarak kendimizi anlamamızı etkilediği teziydi.

Bu tarihsel kırılma, öncelikle, kuşaklararası süreksizlik hipoteziyle ifade edilecektir. Yüzyılın başında Marc Prensky tarafından ortaya atılan “dijital yerliler” kavramının çok çeşitli ampirik araştırmalarla çabucak çürütüldüğü doğru. Siva Vaidhyanathan’ın alaycı bir ifadeyle belirttiği gibi, dört